

Středověká kolonizace

vrcholný středověk
2. polovina 12. až 14. století

Krajina

Nástup vrcholného středověku znamená zásadní a prudkou změnu rázu krajiny – odlesnění a vznik intenzivně a totálně využívané, silně mozaikovitě pastevně zemědělské krajiny parkového rázu.

Krajina je rozměřená – sídla jsou definitivně lokalizovaná, bloky polí mají pevné hranice, vzniká pevná cestní síť, krajina se stává předmětem soukromého vlastnění, dědičnosti půdy a plánování v dlouhém časovém horizontu a pravidelném zemědělském cyklu.

Vývoj již umožňuje rozlišovat pole, zahrady, trvalé louky i pastviny pro domácí zvířata.

Dochází k silnému odlesnění, které ve staré osídlené krajině dosahuje vrcholu ve 14. století. V krajině pozdní středověké kolonizace je poměr obrácený – lesy tvoří podstatnou část území s více či méně souvislými částmi plujin.

Zemědělství

Prosazuje se trojpolní zemědělská soustava, která spočívá v rozdělení plujiny na 3 přibližně stejné části. Na nich se střídá jařina, ozim a úhor.

Trojpolní soustava zvyšuje oproti žárové a přílohové soustavě pracnost obdělávání, ne však výnosy (kvůli malému hnojení), na což se reaguje rozšířením obdělávané plochy a úsilím o rozvoj zemědělské techniky. Tvar polí je určován používáním pluhu.

Zmenšení plochy úhoru znamená nedostatek pastvy (ta se odehrává zejména na suchších prudších svazích), což vede k vymezení trvalých pastvin a luk k zabezpečení krmiva na zimu.

Průběh osídlování

Staré osídlení se postupně zahušťuje. Ve 12. století směřuje silný kolonizační proud domácího obyvatelstva do dříve netknutých lesů a do méně výhodných oblastí. Střední a vyšší polohy většiny českých pohorí však ještě nejsou osídleny.

Od 20. let 13. století přichází kolonisté z Německa i jiných zemí zejména do pohraničních, ale i vnitrozemských hvozdů.

Kolonizaci podporuje panovník, církev i šlechta. Vzniká stabilnější síť pravidelně uspořádaných sídel s hustotou, jakou známe dnes (vzdálených od sebe průměrně 2,5 km).

Roste význam některých sídel, jsou udělována první městská privilegia.

Změny ve společnosti

České země prochází ve 13. století historicky první modernizační společností.

Rostoucí výnosy zemědělství ve 12. a 13. století zvyšují populaci tak, že si vynucují přestavbu starých sídelních celků (mezi lety 1150 a 1400 se počet obyvatel v průměru ztrojnásobil), nově jsou osídlovány rozsáhlé oblasti.

Důsledněji se odděluje obchod a řemesla od zemědělství a soustředí se do nově vznikajících měst.

Venkov se začíná vyhraňovat v protikladu k městu.

Stavební vývoj

Stavebně charakterizuje toto období gotický sloh se systémem žebrové klenby a útlých pilířů.

Stavby ve městech i na venkově získávají pevnou organizaci – domy jsou pravidelně orientovány k ulici, cestě nebo veřejnému prostranství. Ustuluje se několik typů struktury sídel – návesní, ulicový, lesní lánové vsi, hromadný typ.

Vyvíjejí se nové typy domů, jež si pak po staletí uchovávají podobu tradiční vesnické architektury podle oblasti.

Vznikají hospodářské objekty (stodoly, špýchary, chlévy), obklopující dvůr usedlosti.

Rozvoj řemesel

S rozvojem měst a zemědělství souvisí rozvoj řemesel. Ve městech organizují a regulují výrobu cechy. Existuje již rozsáhlá specializace výroby.

Města pořádají týdenní a výroční trhy.

Vesnice jsou v řemeslné výrobě většinou soběstačné, bohatí sedláci provozují i kovářství a kolářství, mají příjem i z mlýna nebo krčmy.

